

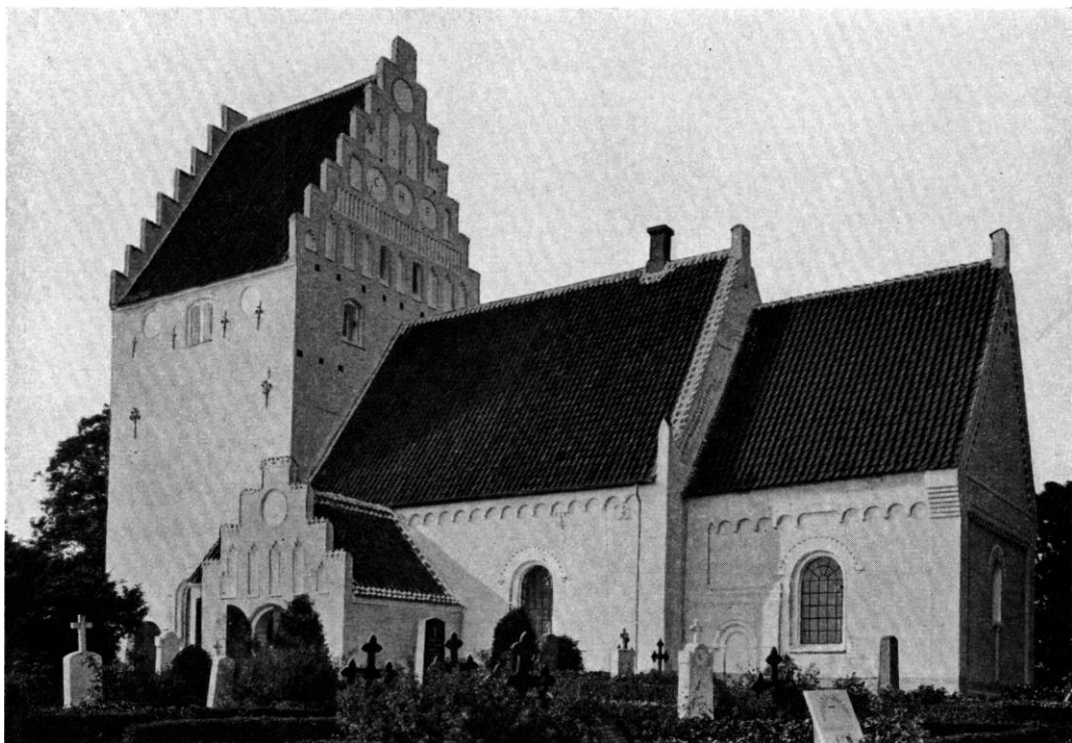

Fig. 1. Aastrup. Ydre, set fra sydøst.

M. M. 1911

AASTRUP KIRKE

FALSTERS SØNDER HERRED

Kirken, der i ældre tid også kaldtes Morsby (Moseby) efter præstegården, skal være viet til *S. Anna*¹, som dog næppe kan være kirkens oprindelige værnehelgen, idet denne helgeninde først bliver almindelig kendt herhjemme i senmiddelalderen. Kronen, som allerede før reformationen var i besiddelse af kaldsretten², afhændede på auktionen over det falsterske ryttergods 1767 kirken til sognepræsten, magister C. H. Biering³ (sml. s. 1462). 1810 udvirkede Det classenske Fideikommis' direktør, Peter Hersleb Classen, at sognets hartkornsejere kom i besiddelse af kirken (sml. s. 1474), som endelig overgik til selveje 1. januar 1919.

1532 afleveredes fra kirken til kronen »2 lødemark og 11 lod sølv, som blev fundne i Aastrup kirke, senere end det andet sølv blev udtaget deraf«⁴.

Sagnet fortæller, at alterkalken stammer fra bjergfolkene i en høj⁵.

Kirken ligger syd for byen på en høj bakke, der skråner jævnt mod de tre sider og falder stejlt mod nord, hvor kirkegården terrasseformet går ned mod et eensidet stendige ved foden af bakken. I øst og vest er gamle stendiger, mod syd er en udvidelse af kirkegården heget med en mur af kløvet kamp. Mod øst er en stor låge, mod vest to små låger. Langs østdiget står store ahorn- og asketræer. Kirkegårdens gamle syddige blev nedtaget i 1890'erne; der stod

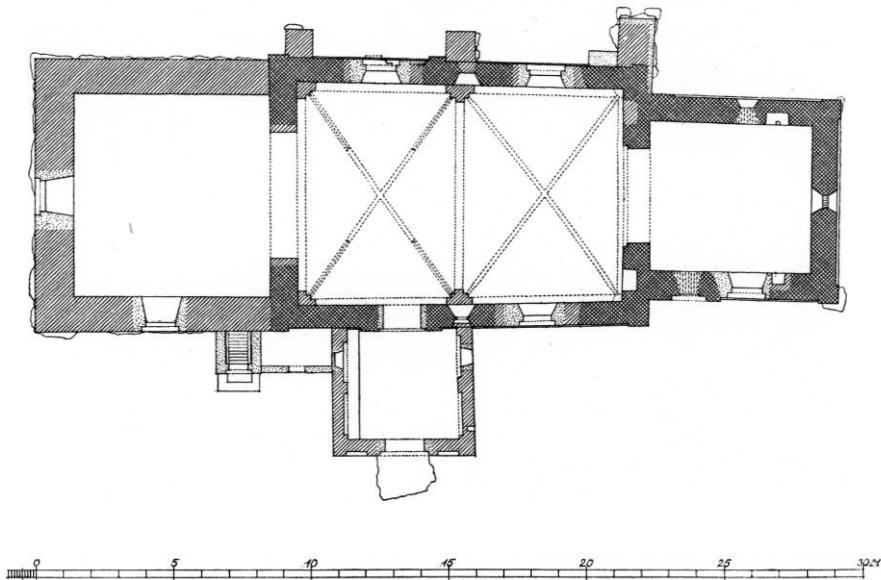

Fig. 2. Aastrup. Plan. 1:300. Målt af Jens Carlsen 1943.

da en ligport udfor våbenhuset. I 1823 blev kirkegården forskønnet med en ny kirkeport, 1825 omtales, at der var to nye, murede søjler ved kirkeporten, og at den gamle kirkeport havde muret bue (syn). 1693 siges, at »kirkeporten er ganske synder, muren over samme port er færdig at falde ned«⁶.

Kirken består af romansk kor og skib samt gotisk tårn og våbenhus, alt af munkesten i munkeskifte. Et materialhus er i ny tid bygget til våbenhuset.

Den romanske kirke. Koret har dobbelt skråantsokkel undtagen mod syd, hvor den kun er enkelt og vistnok omsat; soklen løber af på hjørnelisener. Østgavlen (fig. 3) har et blændet romansk vindue, hvis afrundede sålbænk støttes af en halvsøjle, der udspringer på den nederste sokkelskråkant med en tå, foroven har den et terningkapitæl med indridsede linier i halvcirklen. Vinduet har helstens stik under et savskifte med afrundede tænder mellem omløbende løberskifter. Derover ligger i rejsehøjde en udkraget frise støttet af et tandsnit med afrundede rulskeftetænder, den midterste udskåret som et mandshoved. Frisen har forneden et afrundet savskifte og afdækkes med en skråkant som overgang til gavlfeltet, der er helt glat med tandsnit under almindelige savskifter langs taglinierne. Under det søndre tandsnit ligger et løberskifte. Der er svære, syv skifter høje gavlkonsoller, men ingen bevarede gavlkamme. Gavlens øverste del med toptinde er ommuret. Korets sydside har en lille præstedør i fremspring afsluttet med tre afrundinger (fig. 4). Den rundbuede døråbning har halvtstens stik med omløbende løberskifte af krumme sten, de fremspringende vederlagssten er profileret med tre vulster. Anden fals er en trekvartsøjle, der er borthugget under vederlaget, tredie fals er ret-

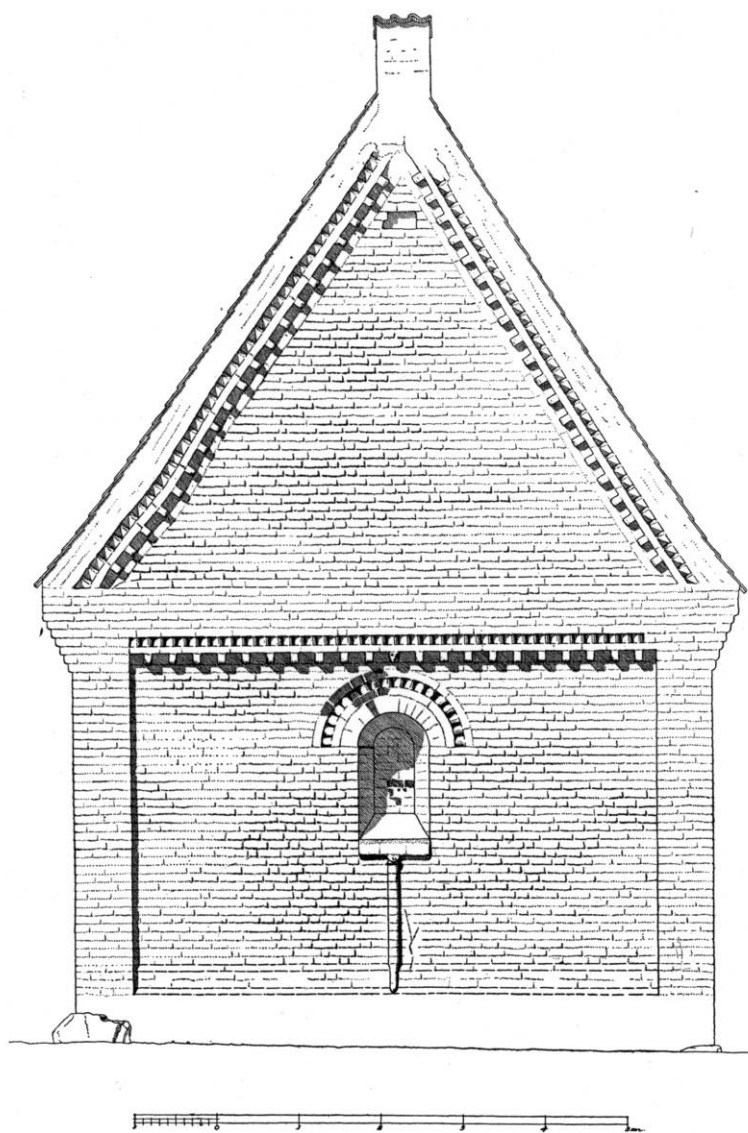

Fig. 3. Aastrup. Korets østgavl. 1:100. Målt af Karl Bisgaard 1943.

kantet med helstens stik. Sydsidens romanske vindue er ødelagt af det moderne, hvorover der ses rester af et fladbuestik, som vistnok indvendig har siddet i spidsbuet spejl. Gesimsen dannes af en buefrise på afrundede rulskifte-konsoller, i vest er der kun blevet plads til en lille spidsbue. Derover er muren forhøjet. På korets nordside er det romanske vindue bevaret som blænding.

Skibets østgavl har ingen lisener eller gavlkonsoller. Langs tagliniernes nederste del er på begge sider to meget uregelmæssige savskifter mellem løberskifter, begge de nordre og det nederste søndre med meget skæve rulskiftetænder. Derover er i syd to reliefmandshoveder og på hver side af kortaget

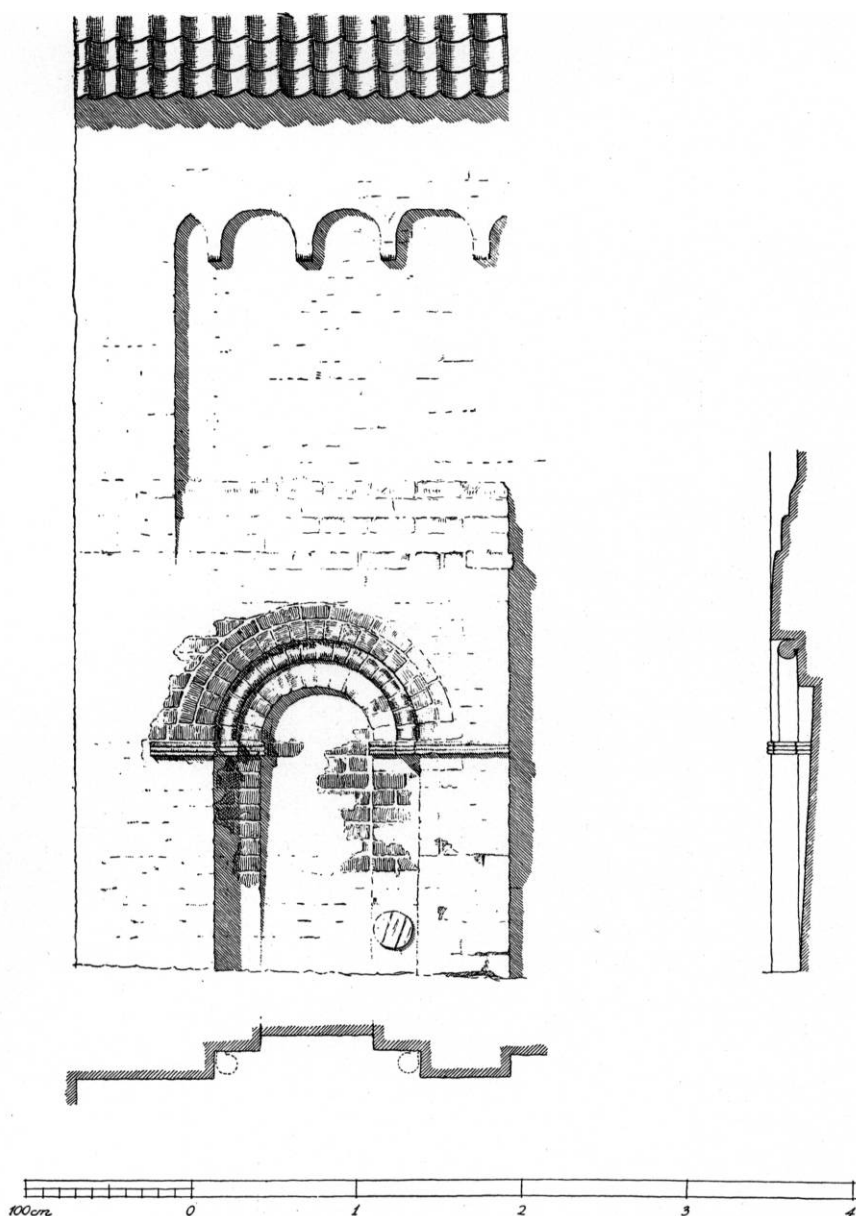

Fig. 4. Aastrup. Præstedør i Koret. 1:50. Målt af Jens Carlsen 1943.

en stump savskifte. Gavltoppen, der delvis er ommuret, har stående siksak. Der er ingen gavlkamme, men nyere top- og fodtinder. Skibets sydside har lisener på begge hjørner og enkelt skråkantsokkel. Der ses tilmurede vinduer på begge sider af våbenhustaget og vist også over det moderne vindue. Den omdannede sydportal står i et lille fremspring afsluttet med en skråkant over en afrunding. Gesimsen har buefrise som korets. På skibets nordside er soklen stærkt forvitret, men har vistnok haft to skråkanter. Romanske vinduer ses

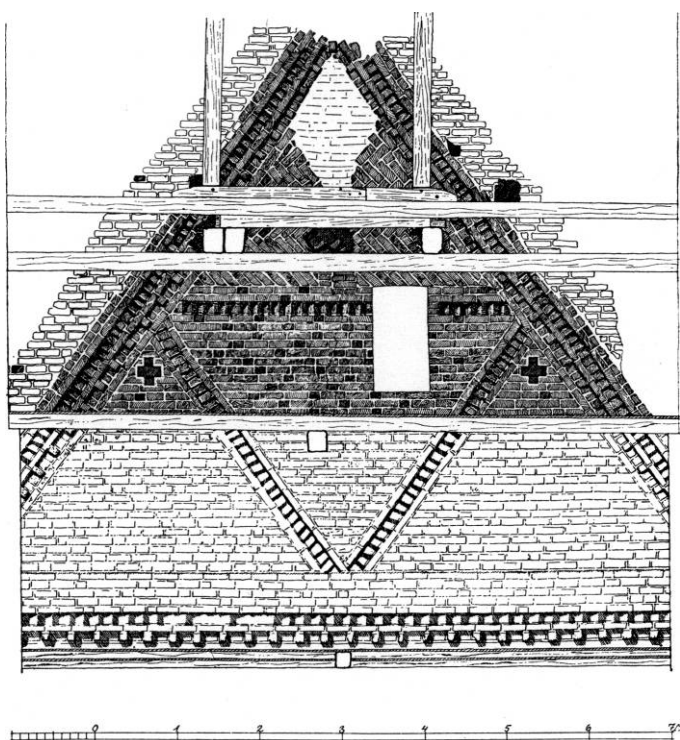

Fig. 5. Aastrup. Skibets vestgavl. 1:100. Målt af J.C.Andersen 1943.

ikke udvendigt, men over hvælvene sidder toppen af et vindue, der udvendig er dækket af en støttepille. Den af et moderne vindue ødelagte nordportal har stået i et portalfremspring som sydsidens. Døråbningen har haft halvtens stik med løberskifte, anden fals har retkantet bue på afrundede søjlestave, det fremspringende vederlagsbånd har været profileret med en platte over en vulst. Nordsiden har buefrise som de andre mure. Skibets vestgavl (fig. 5) har haft gavlkonsoller, hvoraf kun fire skifter på nordsiden er bevaret. I rejsehøjde er en udkraget frise som på korets østgavl, dog er afdækningen afrundet. Langs taglinierne løber et tandsnit og et savskifte, begge mellem løberskifter, og derover et binderskifte under en tagkam af almindeligt murværk. Gavlfeltet er ved rulskiftesavskifter mellem løberskifter delt i fire trekanter; den øverste er udmuret med stående siksak, foroven, hvor den er ommuret, kan der have været en blænding. De to ydre trekanter forneden har i toppen haft et ligearmet kors, hvis kanter har været omgivet af en 3—5 cm bred, pudset brømme.

Det indre. Vinduet i korets østgavl ses som blænding. I korets nordmur er en niche med en lille kridtstenssøjle med terningkapitæl (fig. 7). Den runde korbue har halvtens stik med omløbende løberskifte og fals på vestsiden samt rester af et eet skifte højt kragbånd profileret med en platte over en

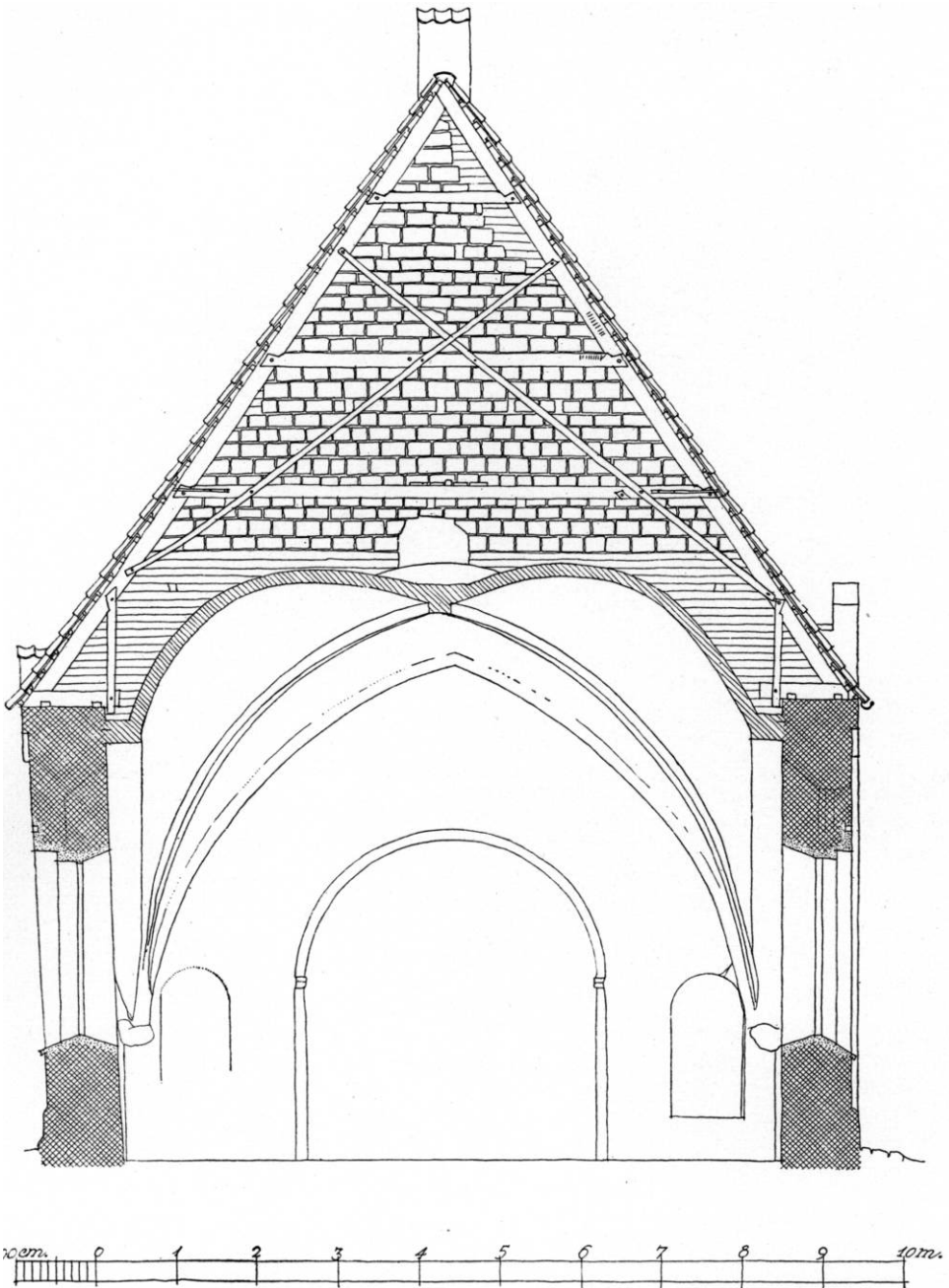
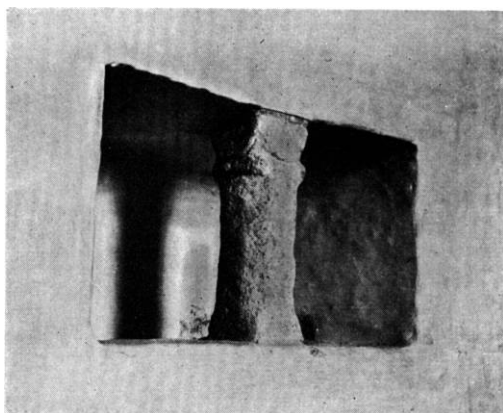

Fig. 6. Aastrup. Snit, nord-syd, gennem skibet. 1:100. Målt af Vald. Christensen 1943.

vulst. I triumfmurens vestside er rundbuede alternicher, hvoraf den nordre er tilmuret i gotisk tid.

Ændringer og tilføjelser. Skibets langmure er i gotisk tid forhøjet med fire skifter, og der er indbygget krydshvælv med søm langs gjordbuen. I vesthvælv et er ribberne på den midterste trediedel spidsbuet profileret. I øst

Aa. RL 1943

Fig. 7. Aastrup. Niche i korets nordmur (s. 1460).

hviler hvælvene på grove kampestens-konsoller, iøvrigt på falsede piller. De har helstens overribber med trinsten. Hvælvene er indbygget i slutningen af 1400'rne (sml. kalkmalerier, s. 1466). Udvendig på nordsiden er rejst fire støt-tepiller, hvoraf de tre vestligste er gotiske.

Tårnet er i gotisk tid bygget over skibets romanske vestgavl; det har samme bredde som skibet og hviler på en syld af meget store, kløvede kampesten. Udfør hjørnerne ligger på vestsiden meget store fundamentsten, som måske er be-

regnet til støttepiller. I tårnrummet ses over de moderne vinduer i syd og vest stikkene af to store, fladbuede åbninger, og under det flade bjælkeloft er ansatser til en aldrig opført krydshvælving. Første mellemstokværk har ingen lys-åbninger, men på sydsiden en fladbuet dør, hvorfra fire murede trin fører gennem murtykkelsen som den oprindelige adgang til tårnet fra en udvendig stige. Andet mellemstokværk har i syd og vest tilmurede, fladbuede glugger og et lag gennemløbende, radiale bomhuller, der nu tildels er tilmuret i ydre mur-flugt. Klokkestokværket har mod syd og nord fladbuede tvillingglamhuller flankeret af cirkelblændinger og mod øst på hver side af skibets tag et tilsvarende enkelt. Tårngesimsen består af to retkantede udkragninger. Tårngavlene har stokværksdelte blændingsdekorationer med cirkler, spidsbuer og trappestik samt på hver side et otte skifter højt savskifteband; i den nederste blændingsrække sidder to retkantede glugger. Vestgavlens øverste top er forstyrret, på østsiden ses i jern årstallet 1791 og monogrammet C H B for sognepræst, mag. Chr. H. Biering, der købte kirken 1767. På tårnets sydside står et lille, nyere trappehus med pulntag. 1718—19 klages over, at tårnet er revnet fra øverst til nederst, så man kan stikke en hånd i revnen, hvilket til reparation kræver 7000 mursten⁶. 1720—21 blev reparationen udført, og der blev indlagt en bjælke. 1721 blev brudt seks huller til bjælker og ankre (rgsk.).

Våbenhuset foran sydportalen er gotisk og har ikke synlig syld. Syddøren er rundbuet, udvendig falsat, men udvidet; den yderste fals er affaset i stikket. Døren flankeres af to lave, brede spidsbueblændinger. Gavlen har syv kamtakker og en usymmetrisk blændingsdekoration under en cirkelblænding. Gesimsen består af to retkantede udkragninger. Indvendig har hver flankemur to fladbuede spareblændinger og på vestsiden en muret bänk. Til hver side

Fig. 8. Aastrup. Unggotisk kalkmaleri på triumfmuren (s. 1465).

E. L. 1949

sidder et lille nyere, halvrundt vindue, hvoraf det vestre er blændet. 1721 skulle loftet tages ned og oplægges på bjælkerne (rgsk.).

Materialhuset er bygget i nyere tid af små sten og med pulntag. Det ligger mellem våbenhus og trappehus, men er ikke i forbandt med disse.

Tagværkerne over koret er af eg, tildels genanvendt materiale, over 18x12 cm egebjælker på højkant. Kortaget har dobbelte murlægter, spærstiver, dobbelte hanebånd og lange kryds. Stormlægterne er pålagt krydsformet. Nummereringen er dannet med øksehug. Under bjælkerne er sømmet pæne loftbrædder, der stammer fra 1741—42, da loftet blev lagt af nyt og malet med perle oliefarve (rgsk.). Nu er loftet brunmalet og ådret og har skabelonmalede borter. Under den malede midtroset hænger en udskåret due. Skibets tagværk er gotisk, af eg, med dobbelte murlægter, spærsko, spærstiver med nedhæng, tredobbelte hanebånd, spinkle kryds og lange stormlægter. Smalle huljersnumre. Tårnets tagværk er som skibets, dog kun med to lag hanebånd.

Kirken har nu gulv af gule og grå fliser; 1695—96 indkøbtes 400 lybske mursten til gulvet (rgsk.). Vinduerne har store, rundbuede støbejernsstel; 1706—07 blev indsat fire nye vindueskarme, og 1725—26 omtales det store vindue vesten våbenhuset (rgsk.). 1812—14 ønskedes indsat eet fag i nordre side om-

E. L. 1949

Fig. 9. Aastrup. Unggotisk kalkmaleri, apostle, på triumfmuren (s. 1466).

trent lige før kirkedøren, »hvor det gamle upassende maleri hidtil har hængt« (syn). Udvendig er kirken nu kalket lyserød med hvide detaljer over tjæret sokkel, 1721 skulle tårnet kalkes rødt med hvide detaljer, kirken hvid med rødt.

KALKMALERIER

Kornerup foretog 1901 en prøveafdækning i koret, på hvis vægge der fremkom nogle lyserøde »snirkler«, malet på et tyndt, løstsiddende lag hvidtekalk. På triumfbuens underside var malet sengotiske, rødbrune slyngninger og blade samt på søndre vange en medtaget mandsperson med en bog i den ene og en skriftrulle i den anden hånd. Efter undersøgelsen blev det hele overhvidtet.

I 1943 blev der over triumfbuen fundet spor af unggotiske kalkmalerier, der blev finafdækkede og konserverede af E. Lind sammen med de i 1945 fundne sengotiske kalkmalerier på skibets hvælv. Arbejdet blev afsluttet i 1949.

1) *Triumfmurens* maleri har meget tilfælles med malerierne på Eskilstrup kirkes korvæg (s. 1303) og må antagelig dateres til sidste fjerdedel af 1200'rne. Det meget smukke billede, hvis bevaringstilstand ikke var helt god, og som

Fig. 10. Aastrup. Sengotisk kalkmaleri på skibets østhvælv (s. 1466).

E. L. 1949

delvis er dækket af den gotiske hvælvning, består af en figurfrise mellem buens top og loftet visende den tronende Kristus omgivet af evangelistsymbolerne og apostle (fig. 8). Kristus sidder i mandorla med højre hånd løftet til velsignelse og venstre hånd støttet på en bog. Af evangelistsymbolerne er Lukas-

oksen næsten helt udslettet. Apostlene (fig. 9) sidder i en arkaderække med trekløverformede buer, nærmest Kristus Peder med nøglen og den skaldede Paulus, derefter er på sydsiden Judas og (Bartholo)meus angivet ved skriftbånd med uncialindskrift. På nordsiden er de følgende apostle ikke kendelige. Klædebonnene er dels hvide, dels lys-rødbrune med mørkere foldetegning, glorieerne er okkergule; baggrunden er dels lysblå, dels krydsskraveret med rødbrunt på gult. Under figurfrisen løber et akantusslyng med hvide og grå-gule stængler og blade, hvortil der i mindre omfang er anvendt grønt. En mørk rødbrun farvestribe begrænser billedet forneden og foroven.

2) *Skibets hvælv* er i slutningen af 1400'rne dekorerede af »Elmelundemesteren«⁷. Billederne er malet på et tyndt lag hvidtekalk strøget på hvælv-vingernes endnu friske berapning og derfor meget fastsiddende og godt bevaret. Også skibets vægge har været dekorerede, men her smuldrede hvidtekalklaget under afdækningen, som derfor hurtigt blev indstillet. Det lykkedes dog at påvise, at der over triumfmurens apostelfrise var rester af en dommedagsscene samt et ubestemmeligt våbenskjold.

Vesthvælvets kapper har tre fremstillinger fra Adams og Evas historie: syndefaldet, hvor slangen har kvindehoved; Adam og Eva, der dækker deres nøgenhed og skjuler sig for Gud, hvis kalden »eva eva dei. « ses på et skriftbånd; uddrivelsen, hvor Evas enorme fødder sætter tydelige spor, som Adam følger. Endvidere har Elmelundemesteren i nordkappen malet sit yndlingsmotiv med den rige og den fattige mand, der tilbeder Jesus med rosenkrans i hænderne, men mens den fattiges tanker går til de hellige vunder, tænker den rige på sin pengekasse, sine vinfade og sin middagsmad i den kogende gryde, som en kvinde med en stor ildvifte i hånden smager til. Vestkappens svikler er udfyldt med rankeslyng, som til at begynde med har respekteret en firkantet åbning i kappen, der antagelig før tårnets opførelse har givet adgang til skibets loft. De øvrige kappesvikler har evangelistsymboler samt en moraliserende fremstilling af en kvinde, der rider baglæns på en djævel, som hun pisker i bagen med et ris.

Østhvælvets kapper viser lidelseshistorien: hudflettelsen, tornekrøningen, korsegangen og korsfæstelsen. På alle billederne samler der sig om den bloddryppende Kristusskikkelse en mængde personer, der på meget let fattelig vis er markeret som bødler eller hellige. De sidste, indbefattet Peder, som i korsfæstelsesscenen bedrøvet sidder med hanen over sit hoved, er alle klædt i rige geandter med undtagelse af Simon af Cyrene, der ligesom bødlerne er i senmiddelalderlige dragter af stor kulturhistorisk interesse. Jesu ord på korset: »mul(ier ecce) fil(ius) tuus« (»kvinde, se denne er din søn«) og hovedsmandens: »vere fili(us) dei (erat) i(st)e« (»denne var sandelig Guds søn«) er malet på skriftbånd på siderne af den korsfæstede (fig. 10). I kappesviklerne

Fig. 11. Aastrup. Indre, set mod øst.

E. Skov 1952

er foruden Kristus som smertensmand med ris og knut malet den hængte Judas, som en djævel river sjælen ud af livet; endvidere en enhjørning, en hjort, der æder af et vintræ, samt et meget udvisket billede af lodkastningen om Kristi kjortel.

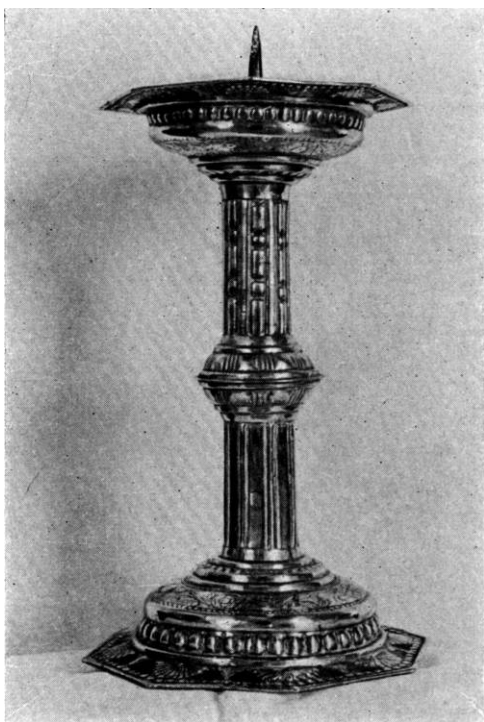
Billedernes farveholdning er helt domineret af rødt, men desuden findes okker, grønt og mønje. I modsætning til mesterens andre arbejder er konturerne sorte. Ribberne er udmalede med sparrer og skråbånd, og billedernes baggrunde er udfyldt med rankeslyng, træer, stjerner og blomster. Hvælvings-toppene har store bladrossetter og gjordbuens underside en grov bladranke.

INVENTAR

Muret *alterbord*, 154 x 125 x ca. 85 cm. I nordsiden en to skifter høj og ca. 45 cm dyb niche, i sydsiden et mindre, 26 cm dybt hul. Alterbordet dækkes nu af et simpelt panel.

†*Alterklæder*. 1) Af violet fløjel med ordene »Deo et Ecclesia[e]« (»til Gud og kirken«) broderet med sølv. Skænket af sognepræst Lorentz Meulengracht, sagtens 1672 (sml. †messehagel, s. 1470; præsteindb. 1755).

2) 1741, af violet fløjel med brocherede guldgalioner og gulfrynser »oven

E. Skov 1952

Fig. 12. Aastrup. Alterstage (s. 1470).

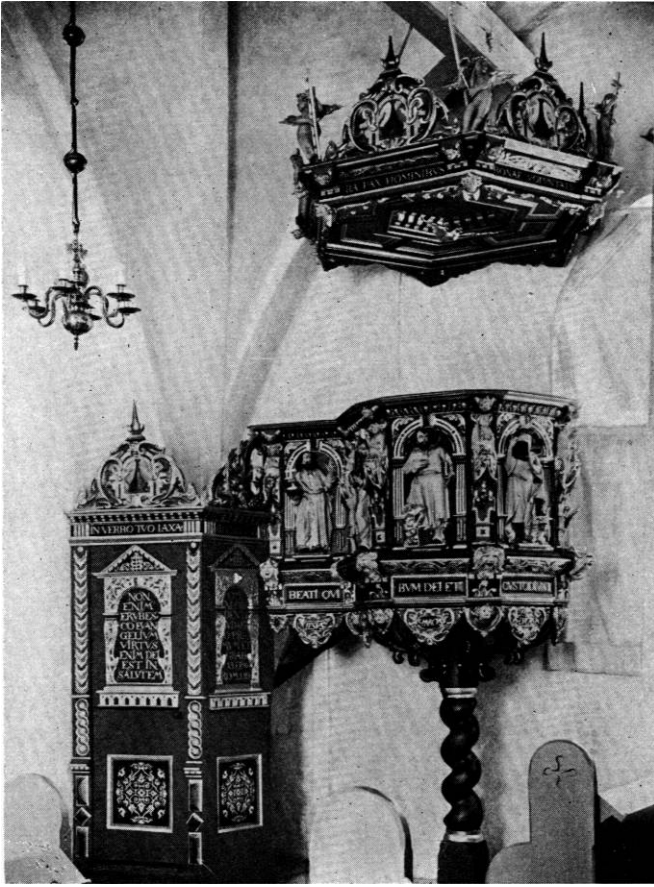
om«. På midten stod årstallet og givernes initialer: P D — E C v P (sognepræst Poul Danchel og hustru Elisabeth Catharina von Poppe; præsteindb. 1755).

Altertavlen var under arbejde 1838 (syn). Den består af en nyklassisk portal omkring et maleri (olie på lærred) forestillende Kristus i Emaus, malet af Fritz Westphal⁸.

På den gamle †*altertavle* stod årstallet 1591 oven over storstykket, som indeholdt nadverordene, til den ene side på dansk, til den anden side på latin, malet med forgyldte bogstaver. Forneden stod Christian 4.s navn og tre våben tilhørende Niels Friis til Hesselager [lensmand på Nykøbing 1586—88], biskoppen over Fyns stift, Jacob Madsen, samt sognepræst Theophilus Hansen Sadolin, endvidere ordene: »Hæc tabula est erecta 17. juni« (»denne tavle er opsat 17. juni«). Tavlen

betegnes 1755 som »slet arbejde, men dog passabelt« (præsteindb. 1755).

Altersølv. Kalk fra 1625, skænket af sognepræst Hans Krog, med stort bæger fra o. 1740 (rgsk.). Kalken er nu 20 cm høj og forgyldt. Foden er seks-tunget med bred fodplade og rudemønstret standkant; på en af tungerne er anbragt et støbt krucifiks, på en anden er graveret årstallet og versalerne: »Joh. Crog pastor loci«, under et kors med to palmegrene. Glat, sekskantet skaft og stor knop med tre små støbte kerubhoveder, pæreformede bukler og en påloddet kæde af ovale led. På fodpladen to ens mestermærker for Hans Nielsen Hugaf i Nykøbing (Bøje 3440). Samtidig, forgyldt *disk* med graveret bladkrans i bunden og versalindskrift på randen: »Ære være Gud i det høje, fred paa jorden oc menniskene en velbehaglighed«. Under bunden initialerne M P D. Ingen stempler. *Vinkande* fra 1738, skænket af præsten Poul Danchel. Profileret fod med fodplade, kugleformet korpus med slank hals, profileret låg med kogleformet gæk, svungen hank og lille hældetud med låg. På siden er graveret en laurbærkrans med årstallet og initialerne P P D — EC von P (Poul Poulsen Danchel og Elisabeth Catharina von Poppe) og under tuden et skriftbånd med »Deo et Ecclesiæ«. Under bunden vægtangivelse, 51 lod 1 quintin, og værdi, 44 rdl., 1 mk., 8 sk. Københavns bystempel 1738 og mestermærke for Jens Pedersen Komløv (Bøje 325). †*Kalk* og *disk* af sølv næv-

N. J. Termansen 1938

Fig. 13. Aastrup. Prædikestol (s. 1471).

nes 1597⁹. †*Oblatæske*, skænket af Poul Danchel 1738 og med hans initialer på låget; i forvejen fandtes kun en ringe oblatæske af træ (præsteindb. 1755). 1680 nævnes en †*tinflaske* og en †*tinpotte* til vinen (inv.), flasken omstøbtes 1709 (rgsk.).

Sygekalk fra 1765 (rgsk.), 13 cm høj, delvis forgyldt. Rund fod med platte over vulst og en lille krave med graverede tunger foroven under det indknebne skaft. På fodens vulst er graveret rocailleagtige tunger, som genfindes på oversiden af den ganske lille, midtdelte knop. Bægeret er nærmest halvkugleformet, let udsvejfet foroven, og hviler i en krave med graverede blade. Under bunden er tre gange stemplet et mestermærke tilhørende Willads Nielsen Svingelberg i Stubbekøbing (Bøje, s. 394). *Disk* med samme stempler. Tilhørende, delvis forgyldt *vinbeholder* med oblatgemme, stemplet som kalken. Beretelsestøjet opbevares i et skindbetrukket træetui. †*Sygekalk* nævnes 1680 (inventarium). En lille †*vinflaske* til sognebud blev omstøbt 1708 (rgsk.).

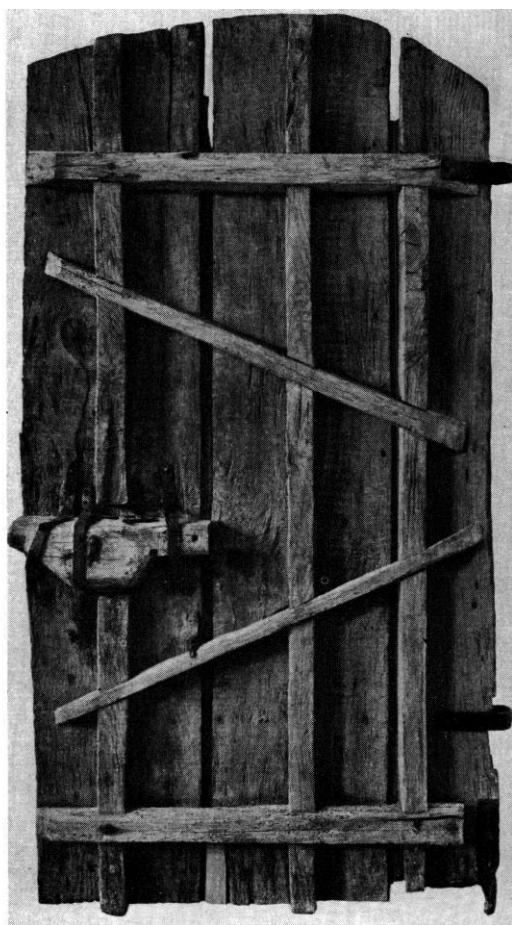
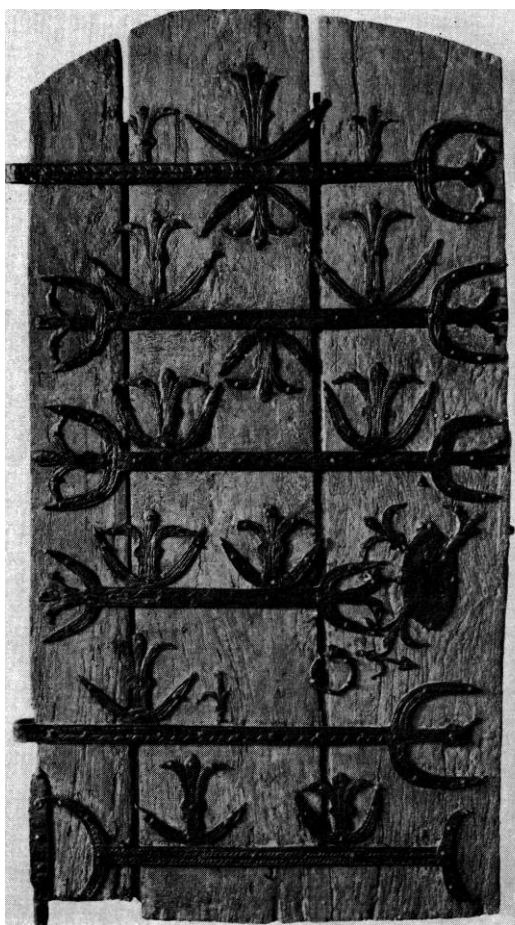

Fig. 14—15. Aastrup. Middelalderlig dørfløj, for- og bagside (s. 1472). L. Larsen 1949

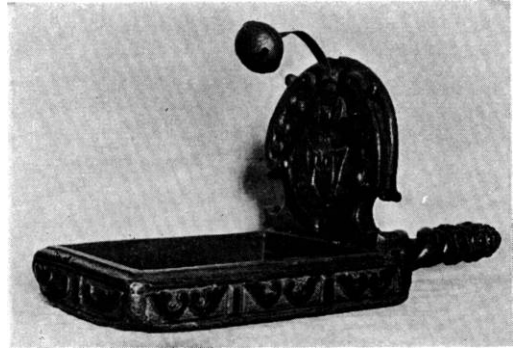
Alterstager (fig. 12) af drevet og graveret messingblik, 42 cm høje, skænket o. 1675 af sognepræst Meulengracht (inv. 1680). To *†lysestager* nævnes 1597⁹. *†Røgelsekar* opbevaredes 1809 i præstegården¹⁰.

†Messehageler. 1) Af rødt fløj, nævnt 1597⁹. 2) 1672, af violet fløj med guldkant; på rygskjoldet var med sølv broderet et krucifiks over et dødningshoved og to korslagte ben af guld. På begge sider af korset stod årstallet og givernes guldbroderede initialer LIM — S C D (Lorentz Jacobsen Meulengracht og hustru, hvis navn ikke kendes; præsteindb. 1755).

Døbefonten er et gotlandsk eksportarbejde af kalksten fra senromansk tid. Kummen er dekoreret med rundbuede »bægerblade« (sml. Olstrup, s. 711), skaftet er keglestubformet med en rundstav foroven, og den oprindelige, hulkelfilerede fod er forsvundet eller skjult under gulvet. Tvm. 90 cm. (Mackeprang: Døbefonte, s. 412). Kummen er repareret med cement, og fonten har adskillige gange været overmalet med oliefarve.

Dåbsfade. 1) Sydtysk arbejde fra o. 1575, stemplet H S. I bunden er en bebudelsesscene omgivet af en slidt versalindskrift og på randen en dyrefrise (hjort og hund). Langs kanten er indridset initialerne A S D og G D A. Fadet er skænket til kirken o. 1740 (inv.).

2) Nederlandske arbejde fra o. 1650. I bunden ses uddrivelsen af paradiset og på randen dyrefigurer, hjort, enhjørning, hare og hund, alt på baggrund af drevet og graveret bladværk.

E. S. 1952

Fig. 16. Aastrup. Pengetavle 1705 (s. 1472).

†*Fontekedel* omtales 1680 som en gammel kobberkedel i fonten (inv.).
Dåbskande af tin fra 1883, stemplet Arendal Høy.

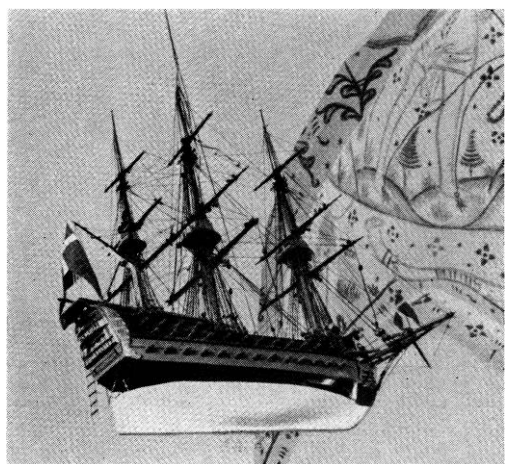
Krucifiks fra o. 1400. Den kun ca. 55 cm høje, magre figur hænger dybt ned i armene, det tornekrønnede hoved er faldet ned på højre skulder, og ansigtet er udtæret og forpint. Armene er lange og tynde og hænderne unaturligt små og afstumpede. Kroppen beskriver en bue mod venstre, det slapt nedhængende lændeklæde dækker det ene knæ, højre fod er lagt over venstre. Nyere korstræ med opadrettede tværarme, sikkert gjort efter det gamle. I nyere tid er krucifikset fæstnet på en bagklædning og indsat i en profileret træramme. Staffering med guld og farver fra 1927. Krucifikset hang tidligere over korbuen, men findes nu over døren til våbenhuset. Der er næppe tale om et korbuekrucifiks, som sådan ville det være påfaldende lille, det har snarere siddet i en altertavle eller tjent som processionskrucifiks.

†*Korgitter* var 1809 forfaldent og ønskedes fjernet. Endnu 1822 var gitteret på den søndre side af koret løst, hvorfor det krævedes befæstet eller borttaget (syn).

Prædikestol (fig. 13) i bruskbarok, skåret af Jørgen Ringnis og i alt væsentligt svarende til den 1645 opsatte prædikestol i Toreby (s. 1017). Stolen består af fem fag med muslingeskalnicher indeholdende figurer forestillende evangelisterne og Kristus; de fire fag danner karnap, det femte forbinder denne med opgangen. Stolen bæres af en snoet søjle, efter al sandsynlighed fra 1721 (rgsk.). Opgangsportal og dør som i Toreby. Trappen skjules af et vinkelret på portalen anbragt panel, som nøje svarer til døren. Også den sekskantede himmel er i eet og alt som Torebys. Ved en restaurering af stolen 1938 suppleredes det ret stærkt medtagne snitværk med adskillige manglende detailler.

Ny staffering med guld og farver fra 1938¹¹. I forvejen var stolen egetræsmalet. Den oprindelige staffering var forsvundet, bortset fra ubetydelige rester.

Nyere, enkle *stolestader*. 1761 fornyedes 16 fruentimmerstole med paneleret

E. Skov 1952

Fig. 17. Aastrup. Kirkeskib 1747
(s. 1474).

og spinkel lavtsiddende gribering. Dørfløjen er 1948 restaureret af Nationalmuseet og findes nu opstillet i våbenhuset.

1680 omtales et *†skab* ved alteret med rum til opbevaring af messeklæder og altersølv (inventarium).

†Pulpiturer. 1698 repareredes stolene på pulpituret (rgsk.). 1755 nævnes et vestpulpitur med sognepræst Peder Jørgensen Stadagers navn [1694—1717], »men af ham ej bekostet« (præsteindb.). Et nyere orgelpulpitur i skibets vestende er fjernet 1948 og *orgelet* (fra 1904, udvidet 1948) henflyttet til en forhøjning ved tårnrummets vestvæg. *†Orgel* anskaffedes 1845 (syn).

To *†pengeblokke* med lås nævnes 1680 (inv.).

Pengetavle (fig. 16) fra 1705 med fladskåret bladværk på siderne og snoet skaft. På opstanderens forside læses spejlmonogrammet A J og på bagsiden »Anno 1705«. Nyere bemaling over ældre farver og forgyldning. Senere er påsat en bjælde med årstallet 1719 og initialerne I I S — M H D samt grave-rede blomsterblade. På bøjlen, som bærer bjælden, findes to ens sølvsmedestempler tilhørende Johan Fridrich Andersen, København (Bøje 314).

†Pengetavle, forgyldt og indlagt med perlemor, skænkedes o. 1745 af præsten Poul Danchel (rgsk.).

Præsterækketavler. 1) Opsat 1741 af sognepræst Poul Poulsen Danchel. Første navn er Theophilus Hansen Sadolin, død 1612. Sortmalet trætavle i profileret ramme. Indskrift med hvid kursiv. Nederst malerssignaturen: Hans Elers Pictor Nicho(piensis).

2) Opsat i 1800'rne og begyndende med C. H. Biering, død 1804, sognepræst fra 1760, »blev 8 år senere ejer af denne kirke« (sml. indl., s. 1456).

3) Nyere fortsættelse.

bagstykke og låger, og 1763 opsattes 14 nye *†mandsstole*. Præstekonens lukkede *†stol* istandsattes 1761. Samtidig maledes de nye stole med perlefarve, røde lister og numre (rgsk.).

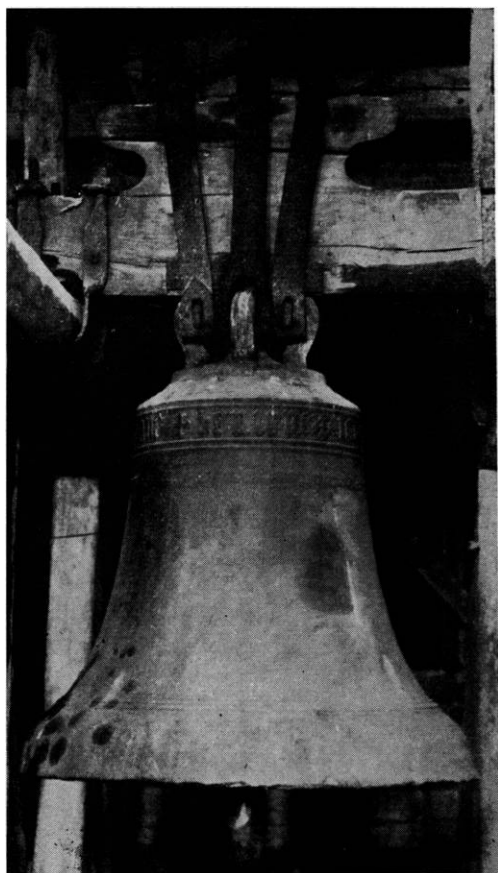
Dørfløj (fig. 14) senmiddelalderlig, bestående af tre egeplanker samlet på bagsiden (fig. 15) med tre lodrette, to vandrette og to skrå revler og på forsiden beslået med seks svære, sildebensmønstrede smedejernsbånd, hvis hestekoformede endeflige omslutter et liljeagtigt ornament, som findes gentaget et par gange midt på hvert bånd. Stor trælås med nøgle, smedejerns nøgleskilt

†*Malerier.* 1) »En temmelig stor tavle, overtrackt med Læret med en præsentation af Dommedag og Helvede Anno 1712«. Under maleriet stod en versificeret formaning til et kristeligt levned. Præsteindberetningen 1755 lader formode, at forfatteren, sognepræst Poul Danchel, 1717—57, selv har ladet det opsætte »uden kirkens bekostning«, men i så fald må årstallet være galt afskrevet i den bevarede kopi. Maleriet, der 1755 hang oven over krucifikset over korsdøren, ønskedes 1811 fjernet sammen med det følgende som »dels overflødigt, dels til vanziir« (syn).

2) Til Guds ære og en stedsevarende erindring om Guds plage på kvæget lod Poul Danchel 1747 »efter kirkehælvningens størrelse og runddeel« opsætte en seks alen høj og fire alen bred tavle på muren lige over for prædikestolen. På midten var malet et forgyldt Jehovavnavn i oval ramme flankeret af en jordkugle og en himmelkugle »med kometen«, hver især understøttet af en søjle, og forneden kunne man betragte »en lovlig stor syg koe med taare udi øynene«, hvorunder »disse eenfoldige vers« stod at læse:

»Stat Læser, See og Læs, hvorledes Gud har slaget
det Syndeløse Qvæg, fordi Vi har fremdraget
Vort Liv i mange Aar i syndig sickerhed
Og Elskt meer Synd end Gud, derfor var Gud saa vred.
Det arme Qvæg loed suck med øyne-taare trilde,
og saae saa ynckeligt, ret som det sige vilde
See hvad jeg lide maa for dine Synders Lyst
Ack beed, o Christen Siæl, forlad mig Gud min brøst.«

Allernederst fandtes et kohoved og indskriften: »Døde her i Sognet 6 til 700 høveder, i alt landet (d. v. s. Falster) 7000 efter Hr. Conferentz Raadens ord« (præsteindb. 1755). Maleriet blev udsat af synet 1811, og uanset at der 1814 ønskedes et nyt vindue indsat i nordmuren, hvor det hidtil havde hængt, synes det stadig at have været i behold henimod 1850¹².

E. Skov 1952

Fig. 18. Aastrup. Middelalderlig klokke (s. 1474).

Mindetavle. Ophængt 1825 af sognemændene til erindring om, at Hans Excellence Geheime Conferenceraad Peter Hersleb Classen, Ridder af Elephanten, Storkors af Dannebrogen og Dannebrogsmand, Directeur for det Classenske Fideicommis i året 1810 skaffede Aastrup sogns gårdmænd deres konge- og kirketiende til ejendom (sml. s. 1456). Hvidmalet lærred med gule versaler og skriveskrift i bred, forgyldt ramme. På tårnummets sydvæg.

Lysekrone, skænket 1732 af oberstløjtnant ved dragonerne i Falster Friderich Storm i anledning af et barns begravelse (rgsk., jfr. præsteindb. 1755). Den lille krone består af en profileret midtstang med stor hængekugle, seks s-svungne lysearme og tre små prydbøjler endende i mandshoveder. Topfiguren er en flakt ørn. I skibets østfag.

Kirkeskib (fig. 17) fra 1747, tremastet fregat »Prinds Christian« med udskåret gallion og agterspejl. Skibet, der er skænket af »skibskarlene her i sognet«, hang oprindelig midt i kirken (præsteindb.), men er nu flyttet til tårnummet¹³.

Klokker. 1) Middelalderlig (fig. 18), antagelig støbt af klokkestøberen Pether i begyndelsen af 1400'rne. Indskrift med minuskier: »Ave benigne iehsu ave maria gracia«. Som skilletegn er anvendt malteserkors, hagekors og korset kors, og indskriften sluttes med et støbermærke bestående af tre korslagte hamre. Tvm. ca. 95 cm. (Uldall s. 153).

2) Støbt af I. C. og H. Gamst 1832. Tvm, 94 cm.

†*Klokker.* 1) En klokke på tre skippund og tre lispund (504 kg) afleveredes ved klokkeskatten 1529.

2) 1632, med indskriften: »Aus dem feur bin ich geflossen, Felix Fuchs hat mich gossen« (præsteindb. 1755).

GRAVMINDER

Mindetavle, opsat 19. sept. 1804 af Hans Jørgen Biering til minde om faderen, pastor H. Biering, død 8. sept. 1804. I den rimede indskrift henvises læseren til gravstedet på kirkegården (sml. ndf.). Trætavle i smal, glat ramme, 36,5 x 49 cm, med hvid skriveskrift på sort bund. På våbenhusets vestvæg.

Gravsten. 1) 1602. Sognepræst Theophilus Hansen Sadolin, død 18. marts 1612 i sin alders 55. år, og hans to hustruer, Anna Christensdatter (Anna Christiana), død 1. april 1592 i sin alders 27. år, og den efterlevende Anna Steffensdatter (Anna Stephaniana). Grå, gotlandsk kalksten, 197 x 90 cm, med latinsk (fordybede versaler), græsk og hebraisk indskrift. Gravskriften midt på stenen indrammes af rulleværk med masker og flankeres af to kanneleerede pilastre, som bærer en kølbue. På kapitælerne læses årstallet 1602, og

over buen findes to våbenskjolde holdt af putti, det ene med lam og bog, det andet med en halv ulv(?) over en murkrone. I gulvet syd for alteret.

2) O. 1667. Sognepræst Michel Windings søn, død 26. jan. 1667, tre fjerding år gammel. Ølandsk kalksten, ca. 75 x 57 cm, med fordybede versaler. Stenens øverste del med drengens fornavn er skjult under et stolestade. Under gravskriften står forældrenes initialer M W og A K. Rosetter i hjørnerne. I skibets gulv inden for våbenhusdøren. Tre andre sten i nærheden er enten vendt eller udslidt.

Kirkegårdsmonumenter. 1) 1803. »I den tro, at det er forkert at begrave de døde i kirkerne, lod sognepræst mag. H. Biering dette minde rejse over sig og sine år 1803«. Uregelmæssigt firkantet granitblok med marmorkors og fordybede versaler (latin) rejst på en lindebevokset høj nordvest for kirken. (Sml. mindetavle, s. 1474).

2) 1828. Firkantet granitblok, 124 cm høj, med fordybede versaler: »I D S D T H død 1828«. Ved højens sydside.

3) O. 1831. Ellen Marie Lindholm, født 1786, død 16. febr. 1831. Støbejernskors med fraktur og versaler. Gravsted på højens vestside. Sml. nr. 7.

4) O. 1840. O. Ranløse, født 1. maj 1765, død 1. okt. 1840. Granitblok, 117 cm høj, med fordybet fraktur. Vest for tårnet.

5) O. 1847. Sognepræst, professor og ridder af Dannebrog I. H. Smidth, født 1769, død 1847. Sandsten med indfældet marmortavle (fordybede versaler). Gravsted på højens nordvestside.

6) O. 1850. Kammerråd Jens Brandt Nyholm, født 28. maj 1792, død 20. juli 1850, og fru Nicoline Juline Nyholm, født Brandt, født 11. febr. 1792, død 22. aug. 1853. Marmortavle støttet til granitblok. På gravsted ved højens sydside.

7) O. 1851. Skolelærer og dannebrogsmænd Cornelius Lindholm, født 26. jan. 1782, død 9. marts 1851. Støbejernskors svarende til nr. 3 og stående på samme gravsted.

Tårnrummet synes at have været benyttet til *†åben begravelse*. Den s. 1474 nævnte lysekrone var ifl. præsteindb. 1755 skænket af oberstløjtnant Storm på Heslegaard i Næs »for et af hans børn som døde, og staar i taarnet«.

KILDER OG HENVISNINGER

Falsters Rytterkirkers Regnskaber 1680—1767, Falsters gamle Rytterdistrikts Kirke-regnskaber m. Bilag 1721—67 (RA); Kirkeregnskaber for Falster 1694—95, 1701—15, 1719—21, Kopier af Kasseregningerne for Hans Majestæts Kirker i Falster m. v. 1725—65 (LA). — Synsprotokol over Falsters sdr. Herreds Kirker 1806—44; Synsforretninger over Falsters Provsti 1845—70 (provstearkivet, LA). — Inventarium 1597 (Dokumenter vedr. Dronn. Sophies Livgeding Loll. Falster 1570—1630, RA). — Jordebøger, Her-

redsbøger m. m. 1570—1600, Falster (LA). — Dokumenter og Breve for hele Stiftet 1579—1762, div. år (LA). — Udskrift af Biskop Blochs visitatsbog 1786—1803 (LA). — Museumsindberetninger af E. Schiøtte 1883, J. Kornerup 1901 (kalkmalerier), N. J. Termansen 1938 (prædikestol), Gertrud Købke Knudsen 1943, E. Lind 1945 og 1948 (kalkmalerier) samt Aa. Roussell 1953.

S. Abildgaard: Notesbog I. 1756. S. 107 (NM).

¹ Jordebog 1660. ² Frederik 1.s Registranter s. 213 og 299. ³ Rytterdistrikternes Kontor, Bilag til kgl. Resolutioner Nr. 23, 3. maj 1767 (rentekammerarkivet, RA). ⁴ Frederik 1.s Registranter s. 316. ⁵ Optegnelse i Dansk Folkemindesamling. ⁶ Dokumenter og Breve for hele Stiftet. ⁷ Egmont Lind: En folkelig Billedprædikant fra sidste Fjerdedel af 1400-tallet (Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1950, s. 148 ff.). ⁸ Weilbachs Kunstnerleksikon, 3. udg. III, 504. ⁹ Inventarium 1597. ¹⁰ Præsteindberetning til Oldsagskommissionen 1809 (NM). ¹¹ Ved konservator N. J. Termansen. ¹² Tavlen omtales således 1849, Larsen: Laaland-Falster III, bl. 61. ¹³ H. Henningsen: Kirkeskibe og Kirkeskibsfester, s. 150.

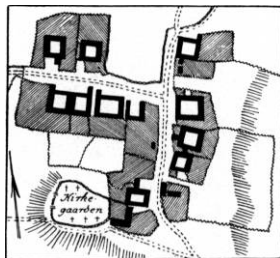

Fig. 19. Aastrup 1797.